

РОЗДІЛ VII. СОЦІАЛІЗАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ

УДК 368.40

О. В. Михайличенко
Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

ВОЛОНТЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ОСОБИСТОСТІ

У статті розкрито сутність волонтерської діяльності як чинника розвитку соціальної активності особистості. Виокремлено основні характеристики волонтерської роботи та особливості її організації. Визначено умови для розвитку волонтерського руху: наявність групи однодумців, які виступають ініціаторами та координаторами волонтерської діяльності; урахування специфіки мотиваційної структури добровольців по відношенню до участі у волонтерській діяльності; забезпечення сприятливого морального клімату, престижності, створення «моди» на волонтерський рух; використання значущою для добровольців діяльності як основи волонтерства; використання волонтерства як засобу підвищення соціального статусу людини.

Ключові слова: волонтер, волонтерська діяльність, волонтерський рух.

Постановка проблеми. Історія людства не пам'ятає того суспільства, якому були б далекі ідеї добровільної та безкорисливої допомоги. Добровільна допомога – така допомога, що надається людиною або групою людей суспільству в цілому або окремим людям, заснована на ідеях безкорисливого служіння гуманним ідеалам людства і не переслідує цілей отримання прибутку, отримання оплати або кар'єрного зростання. Вона може приймати різні форми: від традиційних видів взаємодопомоги до спільних зусиль тисяч людей, спрямованих на подолання наслідків стихійного лиха, врегулювання конфліктних ситуацій, викорінення бідності. Добровільна допомога включає в себе дії, що вживаються на місцевому, загальнонаціональному та міжнародному рівнях, а також на рівні міжнародного співтовариства в цілому, які здійснюються, незважаючи на кордони.

Добровольці грали та продовжують відігравати значну роль у розвитку прогресу й підвищенні загального рівня добробуту індустріально розвинених країн і країн, як у межах національних програм, так і програм ООН з надання гуманітарної допомоги, технічного сприяння, дотриманню прав людини, демократизації суспільства та зміцнення миру. На ідеях добровільної допомоги заснована діяльність багатьох неурядових організацій, професійних асоціацій, профспілок та інших громадських організацій. Багато кампанії з ліквідації неписьменності, імунізації населення, захисту навколишнього середовища в значній мірі залежать від зусиль, здійснюваних добровольцями.

Мета статті – розкрити сутність волонтерської діяльності як чинника розвитку соціальної активності особистості.

Виклад основного матеріалу. Залучення в добровільність не має релігійних, расових, вікових і навіть політичних кордонів. Численні транснаціональні платформи та мережі добровольчих некомерційних організацій залучають у свої проекти та програми понад сотні мільйонів людей щорічно.

Волонтер – людина, яка діє з доброї волі, а не з матеріального або фінансового інтересу або під впливом зовнішнього соціального, політичного чи економічного тиску.

Волонтерська діяльність регулюється відповідними Законами України [1].

Російський соціолог Є. І. Холостова дає таке визначення поняттю «волонтер»: «Волонтери (від англ. Volunteer – доброволець) – це люди, які роблять що-небудь зі своєї волі, за згодою, а не з примусу. Вони можуть діяти або неформально, працювати безкоштовно, як у ти державних, так і приватних організаціях медичної, освітньої сфери, або соціального забезпечення, або бути членами добровольчих організацій ... Волонтери в сучасному значенні цього слова – це члени громадського об'єднання соціальної спрямованості».[2]

Основні характеристики волонтерської діяльності:

- винагорода. Волонтер не повинен займатися волонтерською діяльністю головним чином з метою отримання фінансового прибутку, і будь-яке фінансове відшкодування повинне бути менше вартості виконаної роботи;
- добра воля. Хоча мотивація участі у волонтерській діяльності, можливо, завжди буде складатися з декількох причин, включаючи тиск з боку колег (або батьків) і борг перед суспільством, усе ж ця діяльність повинна здійснюватися добровільно, без примусу;
- принесена користь. Має бути бенефіціар – набувач благодійної допомоги (фізична особа, неприбуткова організація або територіальна громада), що одержує допомогу від одного чи кількох благодійників;
- організаційна структура. Волонтерство може бути організованим або неорганізованим, здійснюватись індивідуально або в групі, громадських або приватних організаціях.

Неорганізоване волонтерство – це спонтанна й епізодична допомога друзям або сусідам: наприклад, догляд за дитиною, надання допомоги в ремонті або будівництві, виконання дрібних доручень, оренда обладнання або відгук на стихійне або створене людьми лихо. Це переважна форма волонтерства в багатьох культурах.

Організоване волонтерство здійснюється в некомерційному, державному та приватному секторі, та, як правило, більш систематично й регулярно.

Ступінь участі. Хоча в більшості випадків ступінь залучення в волонтерство постійна, все ж воно може здійснюватися з різним ступенем участі – від повного залучення до епізодичної участі у волонтерській діяльності.

Виділяють кілька різних видів волонтерства:

- взаємодопомога або самодопомога. Люди здійснюють волонтерську діяльність, щоб допомогти іншим членам своєї ж соціальної групи чи спільноти;
- благодійність або служба на благо інших. Первинним бенефіціарієм є не учасник групи, членом якої є волонтер, а третя сторона;
- участь і самоврядування. Роль окремих осіб у процесі управління – від представництва в дорадчих органах уряду до участі в місцевих проектах розвитку;
- просвітництво або пропаганда будь-яких питань, що стосуються певних груп суспільства.

Мотиви участі у волонтерській діяльності ґрунтуються на низці потреб особистості, які групуються таким чином:

- 1) потреба у визнанні – люди хочуть, щоб їхня робота або проявлені здатності високо оцінювалися іншими;
- 2) потреба в досягненні – людям подобається відчувати, що вони виконували щось важливе;
- 3) потреба в самоконтролі – багатьом людям хочеться відчувати себе незалежними, відчувати, що вони несуть відповідальність за своє життя та вчинки;
- 4) потреба в різноманітності – людям, як правило, нададуть робити одне й те саме;
- 5) потреба в зростанні – люди прагнуть до розвитку, розширення та збагачення власного досвіду, знань і підвищення свого життєвого статусу;
- 6) потреба в спілкуванні – потреба людини належати певній групі, бути визнаним, улюбленим, співпрацювати з іншою людиною або групою. Для цих людей важливо працювати в команді, отримувати групові завдання;
- 7) потреба в розвазі – хоча це може здатися несерйозним, але потреба в розвазі та пригоди дуже сильна, іноді сильніше за все інше;
- 8) потреба бути єдиним – це потреба відчувати себе особливим і значущим.

На підставі досліджень мотивації добровольців І. А. Левдер виявляє вікові тенденції: молодь прагне отримати певні нефінансові вигоди, люди середнього віку хочуть працювати в добре організованій групі, а старше покоління – отримати емоційно-психологічний комфорт.

Для задоволення потреб тієї чи іншої групи необхідно і достатньо більш-менш тривалий участь у волонтерській діяльності. У цій підставі виділяються волонтери на довгий і короткий термін.

Мотивація добровольця на довгий термін – досягнення мети та

причетності. Краще визнання для нього виражається в наданні більшої можливості участі у вирішенні проблеми. Ключовим моментом у роботі з таким добровольцем буде спільне планування діяльності, а стилем взаємин – рівноправне партнерство. Характерні риси добровольця на довгий термін: відданість ідеї чи організації, що дозволяє йому випробувати почуття причетності; такий волонтер, як правило, знаходить роботу сам або «росте» всередині організації, прагне самостійно визначати розклад і тривалість своєї роботи, пристосовує власний час і витрату сил так, щоб досягти успіху у вирішенні проблеми «глобального» характеру.

Мотивація добровольця на короткий термін – визнання особистого досягнення, а не статус у групі. Вдячність йому може бути виражена підтвердженням його особистого внеску. Ключовий момент у роботі з таким добровольцем – підготовка для нього чіткого завдання, підтримання в ньому впевненості, що час, який він жертвує, спрямований на досягнення конкретних результатів. Характерна риса добровольця на короткий термін – загальна, але не дуже глибока зацікавленість в організації або проблемі. Це співчуваючий, але не соратник; воліє чітко визначену роботу в обмеженому відрізку часу [3].

У якості рис характеру, що найбільш часто спостерігаються в людей, які займаються волонтерською діяльністю виступають: чесність, порядність, доброзичливість, прагнення до знань, щирість, справедливість, милосердя, цілеспрямованість, відповідальність, великодушність, щедрість, сміливість, толерантність, почуття гумору, акуратність, порядність, тактовність, співчуття, врівноваженість, незалежність, ініціативність, позитивне мислення, віра в себе, пунктуальність, уміння довіряти, подяку, терплячість, переконаність, оптимізм.

Діапазон особистісних якостей людини дуже великий і широкий. У кожній людини свій характер, індивідуальні психічні властивості, власний життєвий досвід, який збагачується та нашаровується в процесі суспільної діяльності. Людина прагне вдосконалити себе, знайти своє призначення й місце в житті. Волонтерська діяльність – це шлях самопізнання та самоперевірки. Тому в добровільній роботі беруть участь різні категорії волонтерів.

За думкою Н. Н. Ершової, згідно з віком, соціальною роллю та соціальним статусом можна виділити такі групи добровільних помічників:

1) діти та підлітки. Для підлітків головною причиною участі у волонтерській діяльності є можливість самоствердитися в очах однолітків, батьків, учителів, бажання знайти нових друзів, можливість спілкування з однолітками, можливість набути нові навички й отримати знання та проведення власного дозвілля.

Професійна кваліфікація волонтерів–підлітків звичайно досить низька, проте вони володіють іншими якостями та здібностями, тому ця категорія волонтерів є незамінною у практичній діяльності.

2) волонтери-фахівці. Це психологи, педагоги, соціальні педагоги,

соціальні працівники, юристи, лікарі, надають консультативну допомогу соціальним працівникам та іншим волонтерам або практично допомагають різним клієнтам соціальних служб.

3) клієнти. Волонтерами можуть бути й ті, кому надається допомога – клієнти конкретної організації, наприклад, пацієнти клініки або слухачі виховного центру, батьки клієнтів, а також ті, хто був клієнтом раніше й хоче працювати волонтером в різних програмах.

4) члени організації. Волонтери – члени громадських організацій надають широкий спектр соціальних послуг різним категоріям населення.

Студенти різних навчальних закладів різного типу в переважній більшості працюють як волонтери в організаціях під час проходження практики. У студентів-волонтерів особливі мотиви для добровільної соціальної роботи. Насамперед, їх цікавлять професійні проблеми. Вони можуть бути як формальними – одержання заліку, проходження практики, так і реальними – придбання професійних знань за майбутньою спеціальністю, напрацювання навичок спілкування з клієнтами. Студентів-волонтерів цікавлять тільки ті види соціальної роботи, безпосередньо пов'язані з майбутньою професією. Вони віддають перевагу індивідуальній роботі й роботі в невеликих групах – це дослідження або групове консультування тощо.

Мотивація участі волонтерів-батьків у соціальній роботі – бажання допомогти собі особисто, а разом із тим і іншим сім'ям з іншими проблемами тощо.

Отже, волонтером може бути людина, будь-якої статі й віку, з будь-якою освітою, або без неї, яка здатна відчувати певні потреби інших людей і на добровільних засадах допомагати їм [4].

Слід виокремити низки технологічних етапів організації волонтерського руху та реалізації добровольчої програми.

- попередній етап: збір інформації про мотивації, інтереси та потреби потенційних волонтерів; визначення потреб організації в добровольцях; формування та прийняття повноважень керівника добровольчої програми.
- початковий етап: проведення співбесіди, складання опису роботи, призначення індивідуальних кураторів для добровольців.
- основний етап: виконання роботи.
- завершальний етап: оцінка ефективності виконаної роботи, заохочення добровольців, планування подальшої діяльності.

Ефективність реалізації даної технології багато в чому залежить: від ступеня ясності уявлень про майбутню діяльність у організаторів і добровольців; від ступеня ефективності взаємодії між добровольцями та штатними співробітниками; від якісних характеристик пропонованої роботи й обліку індивідуальних інтересів, потреб і здібностей добровольця; від форм заохочення добровольців.

Принципами добровольчої діяльності є:

- 1) добровільність: волонтером можна стати тільки за бажанням;
- 2) незалежність: можливість приймати власні рішення;
- 3) єдність: багато ідей, але одна мета;
- 4) універсальність: рівні можливості кожного;
- 5) неординарність: політ фантазії не обмежений;
- 6) зацікавленість: волонтерство – це робота, за яку не потрібно платити, тому що в ній самій міститься винагорода.

Висновки. Таким чином, для розвитку волонтерського руху необхідна низка умов:

- наявність групи однодумців, які виступають ініціаторами й координаторами волонтерської діяльності;
- урахування специфіки мотиваційної структури добровольців по відношенню до участі у волонтерській діяльності;
- забезпечення сприятливого морального клімату, престижності, створення «моди» на волонтерський рух;
- використання значущою для добровольців діяльності як основи волонтерства;
- використання волонтерства як засобу підвищення соціального статусу людини.

Сьогодні добровольці – це люди, які не обмежуються оплачуваною роботою та виконанням звичайних життєвих обов'язків, а витрачають час і сили на справи, що не приносять їм матеріальної вигоди. Вони роблять це тому, що їхня робота корисна іншим, а також приносить задоволення їм самим.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про волонтерську діяльність» від 5 березня 2015 року N 246-VIII, Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» від 05 липня 2012 р. № 5073-VI.
2. Холостова Е. И. Технологии социальной работы : учебник / Е. И. Холостова. – М. : Инфра-М, 2001. – С. 11–14.
3. Левдер І. А. Добровольчий рух як одна з форм соціального обслуговування / І. А. Левдер // Соціальна робота. – 2006. – № 2. – С. 35–38.
4. Ершова Н. Н. Модель привлечения волонтеров к социально-профессиональной работе в подростковой и молодежной среде / Н. Н. Ершова // Беспризорник. – 2007. – № 2. – С. 20–23.
5. Циткилов П. Я. Информационно-методические материалы по организации работы с волонтерами / П. Я. Циткилов // Социальная работа. – 2007. – № 5. – С. 58–60.

РЕЗЮМЕ

Михайличенко О. В. Волонтерская деятельность как фактор развития социальной активности личности.

В статье раскрыта сущность волонтерской деятельности как фактора развития социальной активности личности. Выделены основные характеристики волонтерской работы и особенности ее организации. Определены условия развития волонтерского движения: наличие группы единомышленников, выступающих инициаторами и координаторами волонтерской деятельности; учет специфики мотивационной структуры добровольцев по отношению к участию в волонтерской

деятельности; обеспечение благоприятного морального климата, престижности, создание «моды» на волонтерское движение; использование значимой для добровольцев деятельности как основы волонтерства; использование волонтерства как способа повышения социального статуса человека.

Ключевые слова: волонтер, волонтерская деятельность, волонтерское движение.

SUMMARY

Mikhaylichenko O. Volunteering as a factor of development of social activity of the individual.

The article reveals the essence of volunteering as a factor of development of social activity of the individual. It identifies the key characteristics of volunteer work and especially its organization.

The basic types of volunteer activities:

- *remuneration. Volunteers must not engage in volunteer activities mainly for financial profit, and any financial reimbursement should be less than the value of the work performed.*

- *goodwill. Although the motivation to participate in volunteer activities may always consist of several reasons including pressure from colleagues (or parents) and debt to society, yet these activities should be carried out voluntarily, without coercion.*

- *brought favor. Must be a beneficiary – charity care (individual, non-profit organization or community) receiving assistance from one or several donors.*

- *the organizational structure. Volunteering can be organized or unorganized, carried out individually or in groups, public or private organizations.*

There are several types of volunteering:

- *mutual aid or self-help. People engage in voluntary activities to help other members of the same social group or community.*

- *charity or service for the benefit of others. The primary beneficiary is not a member of the group member is a volunteer, and the third party.*

- *participation and government. The role of individuals in the administration – from representation in government advisory bodies to participation in local development projects.*

- *education or promotion of any questions concerning certain groups.*

It is concluded that today volunteers are the people who are not limited to paid work and normal life duties, and spend time and effort on things that do not bring them material gain. They do it because their work is useful to others and brings satisfaction to themselves.

Key words: volunteer, volunteering.